

MALI TRAKTAT O HALJINI

Sonet

Sklopilo srce mi je savez s okom
Pa usluge sad čine jedno drugom:
Kad oko glađu žudi te dubokom,
Il uzdasi mi srce guše tugom,
Tad lik tvoj oku svečanost je živa,
Sloga na gozbu srce tvoje zove
Drugi put oko srcu gostom biva
Dijeleć s njim čuvstva ljubavi mu ove.
Po liku stog, ili ljubavi ne manje,
Odsutan premda, sa mnom si podoban.
Ne možeš dalje neg mi mogu sanje,
S njima sam ja a one uvijek s tobom,
Ako spu, lik tvoj iz oka mi prene
srce, veseleć i srce i zjene.

W. Shakespeare

Nina je potjecala iz bolje obitelji i studirala je u Parizu, na Ecole Normal. Što je studirala to čak nije ni bitno, ali je svakako bitno kako se odijevala, jer ona se doista odijevala raskošno kao carica kod Armanija, kod Coco Chanel, Cristiana Lacroixa, povremeno kod Issey Miyakea. Činilo joj se da ti ljudi dizajniraju bezvremensku odjeću, ali bio je to samo privid. A privid, kao i fluid obaviya poput skafandera, umotava nas u svoju sedefastovunenu strukturu, bez mogućnosti da se opiremo njegovom pogubnom utjecaju, šarmu, snobizmu, snalaženju da nas nađe nespremne, zaključane u svoju originalnost u prozirnoj, zrcalnoj slici vremena, prostora i svjetlosti.

Bila je visoka i vitka, sa baršunastosmeđim očima, smeđom, senzualno kaniranom kosom, ravno ošišanom poput Koko u Parizu 1920. g. Ninu je bilo zapravo lako sresti jer je pripadala svim vremenima, svim ljudima, njenim stilom dekodirane su sve povijesti ovoga svijeta. Bila je neobično lijepa u antičkoj Grčkoj, kao delfijska proročica, odjevena sva u svijetlu tugu, sa zracima izlazećeg Sunca u smeđim bademima Ifigenijinih očiju. Oduvijek je umjetnost shvaćala kroz spoznaju odijevanja.

Oko 2181. g. pr.n.e. spokojno je vladala Gornjim i Donjim Egiptom, uklesana u kartuše, piramide od monumentalnog kamena, opaljena mediteranskim suncem što je padalo poput grimznog ogrtača na njenu glatku, sjajnu i raskošnu kožu, rastapajući joj u mitochondrijima kozmičku energiju svjetlosti. Naći ćemo je u Deir -el-Bahariju, pogrebnom hramu kraljice Hatšepsut uklopljene u okolinu poput sunčevog obeliska što svakog dana pada svojim kosim

zracima na njegove tajanstvene ulaze. Neviđena ženska ljepota nađena je i u dvjema čuvenim glavama kraljice Nefretiti, jedna od bojenog krečnjaka, a druga nedovršena od kvarcita. Bila je to prelijepa supruga Amenofisa IV Ehnatona, a njene skulpture predstavljaju prava remek djela armanske umjetnosti.

Na skulpturi od krečnjaka, kraljica Nefretiti nosi plavu krunu koju je izgleda jedino ona i nosila. Crte lica predstavljaju klasiku ženske ljepote, fino izmodelirane nanosima hormona, nemira, neuroza, nemoći i moći, fizioloških i psiholoških strijela odapetih u njezino tijelo i mozak sa nečujnih lukova Prirode, Kozmosa, Kamena, Mora i... Čežnji. Ta je kruna doista i pripadala samo njoj. Pronaći ćemo je u Tutankamonovom grobu gdje se kralj nalazi u nježnoj sceni sa suprugom Anksenamon. Prizor je izrezbaren na zlatnom listiću ukrašenom staklenom pastom, nježan u svojoj poruci i pogledu, istinit ili lažan - tko zna.

Lik žene i njezinog kulturnog značenja ugrađen je i u ušapti figurice od kamena, alabastera, keramike koje su stavljane uz pokojnike da bi mu fizički služile u svijetu mrtvih dok je muzika sa sistruma odjekivala piramidama slaveći kult boginje Hator i svijet mrtvih. Nina je obožavala nositi egipatske tunike, narukvice, pudrati lice svjetlosmeđim faronskim prahom u kojem su treperila zrnca zlata.

Nije li njezino odijevanje bilo uvjetovano situacijom, psihom? Kasnije se preselila u apeninsku togu Rima, pirujući na bakanalijama, okićena rimsko-biblijskim motivima: vinom, morem, suncem, ribom, maslinom, mirtom... tim bijelim cvijetom sreće, vjenčanja i radosti.

Nina je mirno i dostojanstveno prošetala kroz stoljeća, zaustavivši se na trenutak u gotičkoj katedrali koja ju je neobično podsjetila na sebe samu.

Uglačani podovi, bazilika, vitraji, veličanstvena katedrala u Chartresu, vitraji sa znakovima viteške pohlepe, požude, pobjede, prosijali su svjetlost katedrale poput čarobnog kaleidoskopa konstruiranog od strane Galileja za tiho i mirno prislušivanje Svemira.

Zatim je došao barok i navukao na Ninu teške svilene haljine, brokat, velepane rišelje čipke bijele poput dječjeg veselja, ogromne prstenove pečatnjake na malom prstu, optočene koridorom kapljastog otrova. Nina se fantastično snašla u odajama, odjeći i odabiru ljubavnika jedne Lukrecije Borgie, rafiniranom dizajnu njenih promiskuitetnih postelja, kineskih dodirnobarašunastih lepeza, optočenih dijamantom, rubinima, safirima, zrcalnim dijamantima, plačom, smijehom, razbojstvom.

Ponosno je zakoračila u klasiku obgrljena najskupocjenijim krznima, mufovima s inicijalima ruske carice njemačkih eritrocita, obavijena velikom ruskom maramom s crvenim cvjetovima, kozačkim čizmama, rubaškom.

U Parizu su se nosili tanani modeli sa strukom od 30 cm, šejširi s obodom katedrala, gradova, rajskih vrtova i ptica... po haljini. ...sve je vrvjelo od organđena, muslina, kineske svile, francuske čipke, tla, satena... Nina se sakrila u salon Georg Sandove, u mladahnu ljubav Gabrijel Sidoni Collet, u iskorišteni kip Jackline Romelly, ponosno je prošetala Parizom s bubi frizurama Koko Chanel 1920. g., uvukla se pod zimski kaput Simon Bovoar i malo razmrslala frizuru na djetinjnoj slici Margarit Diras.

Studira na Ecoll Normal, sada se odijeva u odjeću izlazećeg sunca glamuroznog Miyakea čitajući djela ponosnih psihoanalitičarki i izgnanih Židovki... Annie Reich, Edith Gyomroi, Clare Fenichel, Helene Deutsch, neodoljive Karen Hornay, Clare Tompson... anksioznost obučena u djevojku, neurotična ličnost našeg doba, anksioznost i neprijateljstvo, neurotična potreba za ljubavlju, osnovna struktura neuroza...

Nina je zapravo predivna, obučena u privid ljudske spoznaje, sudbine, kašmirskim šalom zamotana u malu spoznaju sebstva, prostrijeljana alijenacijom obitelji, posla, države, spola... Ona je oduvijek ono drugo, treba joj kupiti samo malu bež, čipkastu haljinu, minicu, da bi se pojavila na vjenčanju s obudovjelim Onassisom, Jackie Kennedy zatrovana mislima o novcu, i obaveznoj, maloj bež haljini.

Uvukla se u decentnu, plisiranu haljinu u filmu "Sedam godina vjernosti" slatkopute Marilyn

Monroe, klizi joj niz uvojke, do senzualnih usana, polako završavajući u bogatom dekolteu. Drugi put sam je vidjela u izazovnom pogledu Elizabeth Taylor, prikritom tanahnom zavjesom ljubičastih očiju. Poslije se sakrila u šarmantnu pojavu Romy Schneider, koketno hodajući vječnim Bečom. Ali svaki put, lako je padala poput izazova, poput svilenih čarapa Marlene Dietrich, oslijepljena glasom plavog anđela. "Za sreću je doista potrebno malo", kao što je rekao Andrić, a najbolje ćemo je upoznati kroz sveto tijelo privida, koje oblačimo na sebe svakog jutra, pažljivo motreći na spoznajnu šuplinu alabasterne čipke našeg tijela.

U daljini sam vidjela Marilyn kako ljubi tamnu kosu Jean Russel, potpuno nage, priljubljene jedna uz drugu, božanstvene u nagosti poput znamenitih grčkih Artemida, dok im je kraj nogu ležao raskošan kašmirski šal.

Maleni dar ljubavnika, metamorfoziran u staklenu sfinagu neurotične potrebe za ljubavlju.

Foto: Mladen JAKUPEC

KLOPKA OD PAUČINE

Franzu K.

Bio je mali čovjek. Nije težio ni bogatstvu, ni slavi, a na moć nije nikada ni pomislio. Ili, ipak?!... Da, razmišljao je o stvaralačkoj moći umjetnika, pisca; jer i sam se bavio pisanjem. Sam je potkresivao krila svojih ideja; iako su mu djela izgledala tako ozbiljno i mada su se u njima događale strašne, ali logične stvari; preobrazbe, osude, mučna zarobljavanja ljubavlju, on ih je shvaćao kao igru, a i drugi su se tješili da je sve to samo igra, da je sve to apsurdno, da je to sve samo otjelotvorena ideja.

No, nije sve bilo baš tako jednostavno. Djela koja je stvarao polako su uobličavala čitav jedan svijet. On ih je pisao, ali mu nikako nije bivalo jasno za koga ih piše ili o čijem svijetu piše.

Svatko od nas posjeduje neku strast ili naviku zbog koje ga drugi mogu prozvati čudakom ili bar nečim umjerenijim. Ni on nije bio izuzetak. Kao činovnik bio je pedantan, uredan. Svaka njegova stvar uvijek je morala biti na svom mjestu. Ipak, soba u kojoj je pisao bila je drugačija od čitavog njegovog života. U tu sobu nije smio ući nitko osim njega, a on je nikad nije čistio ni provjetravao otkako je otkrio kako po uglovima raste paučinasta arhitektonska mreža. Zdanje od paučine pokazivalo je čudna svojstva; povremeno bi zastalo i uopće ne bi napredovalo, a onda bi raslo takvom brzinom da je bilo moguće čuti nešto nalik na prigušeno tiktakanje desetina satova. Što je bilo najčudnije, rast se mogao zapaziti uvijek kad je sjedio u sobi i pisao.

Ono najčudnije dogodilo se na kraju. Nakon što ga nekoliko dana nije bilo na posao, potražili su ga kod kuće. Kad su otvorili vrata njegove radne sobe ugledali su čudnovatu klopku od paučine u čijem se središtu nalazio pauk koji je polako proždirao svoje vlastito tijelo. Zatvoren u sobi bez hrane, pauk je bio prisiljen na očajnički korak; da isprede mrežu u koju će na kraju uhvatiti samoga sebe.

SULJO DANAS SJEDI...

Imao sam druga. Iz vica (bilo je neke zlobe u nama) prozvali smo ga Suljo. Danas mi je žao. Mislit ćete da je iz vica ili iz Bosne. A nije.

Sjedi na autobusnoj stanici u jednom seocetu, u predvečerje, pored mene, u jednoj autostoperskoj bajci. Nosi traperice i ima dugu kosu, a košulja mu viri iz hlača. Ni moja košulja nije uvučena u hlače. Mislimo da smo slobodni. Ali nismo.

Suljo danas sjedi u nekom uredu, košulju je uvukao u hlače, kosu skratio. Rijetko svira u kući izlazećeg Sunca.

Priča, koju smo taj put pričali, govorila je o nekom slikaru iz njegova mjesta, nekonformistu.

Jeste li čuli bajku koja završava rečenicom: "Nikad se nitko nije zaustavio i oni su ostali na toj stanici držeći naizmjenice ispruženu ruku s podignutim palcem."?! Niste?!... Ni ja.

DJEVOJKA KOJA JE UŠLA KROZ PROZOR KUPAONICE

Stigao je kući razdražen i znojnan. U hodu je, krećući se prema kupaonici, odbacivao sa sebe odjeću. Činilo mu se da već čuje šum vode iz tuša. No, kad je otvorio vrata, tuš je uistinu bio uključen, a iza zavjese je netko uživao u svježini vode.

"Vrata su bila ztvorena" - pomislio je, a jedna je ruka istovremeno razmicala zavjesu i mahnula mu da dođe. Nije se pomakao, samo mu je u pogled upao otvoreni prozor kupaonice. Ruka je odgrnula zavjesu i ukazao se dio tijela - ženskog tijela. Slnulo mu je: "Ušla je kroz prozor kupaonice!" Znao je da je ta ideja luda, ali nije imao vremena da razmisli o tome. Iza zavjese se začulo mazno i zapovjedno: "Dođi!" Zavjesa se sasvim odgrnula i ukazala se - djevojka koja se pojavljivala u njegovim snovima. Nije više oklijevao. Prišao joj je i zajedno s vodom po njemu su se prosuli poljupci. U zelenom oku zaboravio je svijet.

- - -

Iskoračio je ispod tuša, okrenuo se još jednom da je poljubi i pošao da donese veliki ručnik u koji će je umotati, a zatim odnijeti u svoj krevet. Usput je upalio radio. Manic monday. "Da, da. Suludi ponedjeljak! Da ne povjeruješ!" Otvorio je vrata, zavjesa pred tušem bila je razgrnuta, ali nje nije bilo. Kiša iz tuša je još uvijek padala, najednom je zapuhnuo vjetar i raskrillio do maloprije otvoreni prozor. Ništa mu nije bilo jasno. Iz zvučnika su još uvijek dopirali zvuci i riječi suludog ponedjeljka.

"Ušla je kroz prozor u kuću" - ponavljao je. Onda mu se u glavi pojavio tuđi glas: "Kuća i glava to je isto. Oboje su staništa naših uspomena i naših snova." Prepoznao je glas jednog svog prijatelja. Čas zatim, a možda i u istom trenutku, sjetio se pjesme što mu ju je ovaj posvetio. Potrčao je do svog radnog stola i počeo iz ladica izvlačiti sve što mu je naišlo pod ruku. Ubrzo je našao papir i čitao:

"TVOJA RIBA

Ivanu A.

Tvoja se riba na zidu
najednom miče,
diše i otvara usta
slažući oble zvuke
Kroz ribu teče rijeka,
odnosi papir i okvir,
odnosi prozor i vrata
i tvoju misao-ribu
Čas poslije
iz tvog uha viri njen
pozlaćen rep"

Okrene se prema štafelaju na kome ugleda lice koje je ljubio malo prije. Svoju sirenu iz sna. Opsesiju svojih slika.

"Njegova je pjesma kao proročanstvo" - pomisli. "Ali on sad više ne piše pjesme. Piše priče... Što li zna o ovome?!"

Zdravko SELEŠ

PRIČA O KREŠI

Krešo nije iz priče. Nije iz tuđe knjige. Nisam ga izmislio. Krešo se krije iza maske od riječi, koja ga ipak, možda, otkriva. Dugo mi nije vjerovao. Ne vjeruje mi, možda, ni danas. Ne znam ništa o Kreši. Ne mogu pisati o njemu. Pa ipak, ovo je priča. Ako ne vjerujete, pitajte Krešu.

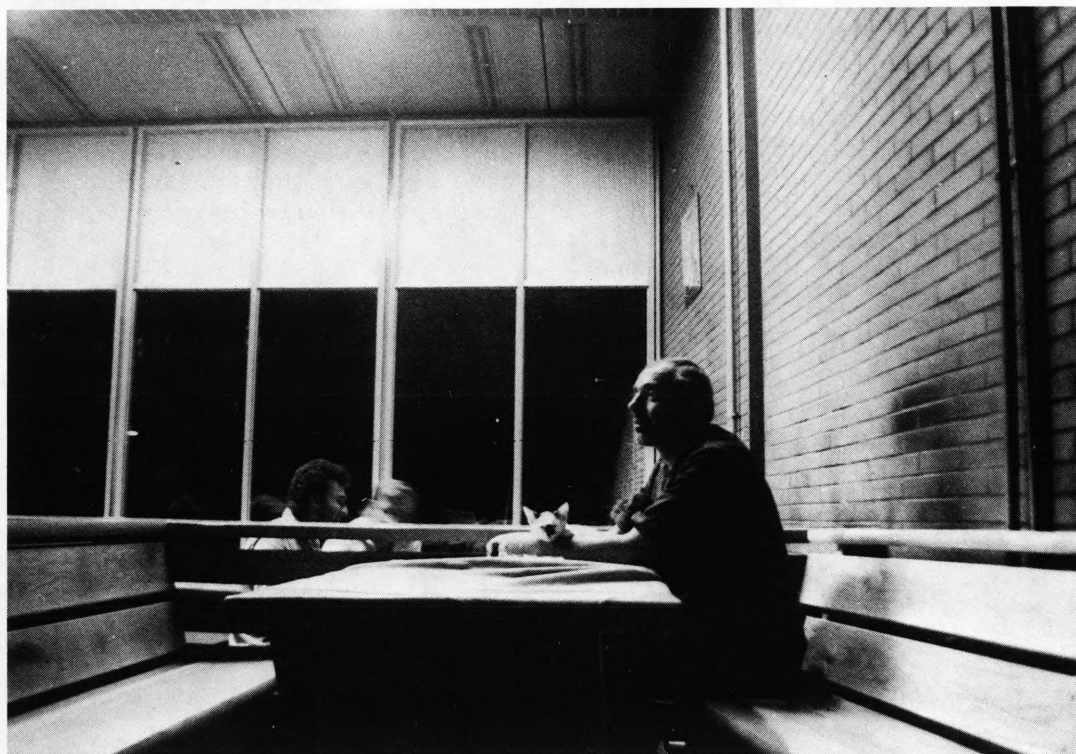

Foto: Mladen JAKUPEC

GRAĐANSKA DUŽNOST

Vijao suh južnjak, gušeći omarom i prašinom gradić D. Pri svakom susretu mještani se žalili na tu zaparu, tužeći se na glavobolju, reumu, zubobolju, na tlak; otpuhivali i sjećajući se boljih i lagodnijih ljetnih dana. A oni ugojeni jedva se kretali, znojni i razgaljeni, dišući teško kao riba na suhom.

I u uredima je bilo nesnosno. Činovnici ostavljali vrata širom otvorena, kako bi im se iz sumračnih starinskih hodnika, popločanih velikim kamenim kockama uvlačio hladniji uzduh, razapinjali na prozore velike musave papire.

Zagušljivo je počelo bivati već o izlasku sunca, a za sat-dva već je čitavim naseljem lebdjela fina prašina, zavljučeci se u nastambe, urede, a što god bi prstima dohvatio - posudu, kvaku na vratima, pero, papir, kutiju s cigaretama, osjetio bi tanku naslagu pijeska, podatne sitne čestice, prapra...unučad davnih velikih gromada, kamenja, litica. Prašina se taložila i ispod košulja, u sandalama, svuda. I lik vladaoca, kralja Aleksandra Karađorđevića, uokviren na zidu, također je sumorno škiljio ispod tankog sloja tog pješćana brašna i stakala vlastitog cvikera.

U poštanskom uredu, o čije velike prozore, podložene požutjelim rebrastim papirom, sunce pod kutom od devedeset stupnjeva udaralo punim, usijanim slapom, a sat pokazivao tričetvrt, na devet, kad je na njega bacio pogled Martin Cimbulaš, službenik na šalteru. Ugojen, do kože ošišan mlad čovjek, prekine posao, pogledao je na sat, na kazaljke koje su se sljubile, trgne se kao da ga je pećnula muha, ona što najradije grize uoči nevremena.

- Kolegice! - obrati se Martin mladoj užurbanoj crnki u radnom haljetku - molim te da me zamijeniš na sat-dva vremena ...gotovo sam zaboravio, moram na sprovod doktora Markovića, to jest matere mu... kako bi mu smio na oči... još moram kući da se presvučem... sa šefom sam već uredio...

Čim je stigao kući, poče uz ženinu pomoć oblačiti svečano odijelo, užurbano kao vatrogasac. Kravata nije bila izglachana, zbog čega je žena morala slušati izbor njegovih najljepših psovki i na brzu ruku peglati; tada mu je sama zaveže i pridržala mu crn kaput, malo ga očetka, i kad je Martin ispao na ulicu, gdje se nije znalo sija li jače usijana zemljica ili sunašce odozgo, osjetio je za čas kako znoj ispod odijela upravo teče, a doskora se uznojše i prsti u cipelama toliko da je počelo pištati i mljaskati kao ujesen kad popuste klinici. Ali - što je mogao, građanska dužnost je to zahtijevala; i ne samo to trebalo je da dođe prije nego što krene pogrebna povorka, da izvrši ono, onu obavezu... Prokleti račun koji nije štimao baš danas, zadržao ga, pomutio, nije ni primijetio kako vrijeme potajno ali sigurno odmiče.

- Jesu li milostivu zaklopili? - upitao je u dvorištu sakupljen svijet i kad je čuo da pop još nije stigao, bude mu lakše.

Ulazeći u kuću susretne na stubama advokata koji je upravo žurio napolje, potišten i zamišljen; zaustavivši se pred njim, zadihnan, Cimbulaš učini, kaže... ono, što je kasnije toliko puta požalio i zbog čega bi bilo mnogo bolje da je ostao sjediti na svojem šalteru.

No da bismo bolje razumjeli položaj, zapravo psihičku konstelaciju Martina Cimbulaša i odjek kakav je imao taj njegov gest - zgodno će biti da iznesemo kratak curriculum vitae poštanskog službenika Martina Cimbulaša, njegove odlike i mane.

Rodio se i odrastao u gradiću D. u kome i službuje.

Seljačko dijete, nekim slučajem završio četiri razreda Građanske škole. Pripadao onom sloju učenika koji vuku iz većine predmeta dovoljan (iz vjeronauka i vladanja vrlo dobar), od kojih se nikad ne traži neko solidno znanje, mnogo im se progleda kroz prste, a kod konačnog se godišnjeg zaključka konstatira da je miran, pristojan dečkić, da nešto znađe, pa neka prođe - za pisara će imati dovoljno znanja! Izuzetak je načinio u trećem razredu kad je imao popravak iz materinjeg jezika i to zato što se inatio, prepirao s nastavnicom: njemu analiza rečenice ne ide da ga režeš, pa tresnuo čitankom o klupu i sjeo bez dopuštenja, upravo demonstrativno, mumljajući i rogoboreći do kraja sata - kako dokona gospoda nemaju drugoga posla pa izmišljaju kojekakve kerefeke da na njima mogu rušiti... koga vruga krste i prekrštavaju jednu riječ ovako i onako zar nije dovoljno da se one zovu imenica, zamjenica, pridjev, već tu neke apozicije, atributi, priložne oznake, vragovi, nevolje...

Tako se uspio provući i kroz malu maturu, a onda su prošle dvije godine da nisu znali što bi s njime, čega da se primi. Otac mu je imao srednji posjed, živjelo se i smagalo dosta dobro... Bio je za pokus nekoliko mjeseci pisar volonter u poreskoj upravi, zatim kod doktora Markovića, advokata i javnog bilježnika, pa pokušao sreću i u štedionici. Nikako da se isprazni neko mjesto, pa da on sjedne. U nedjeljama je kuglao ili se vozikao po utakmicama s nogometašima mjesnog nogometnog kluba "Viktorija".

Tada se udala mlada mjesna poštarica, otišla je mužu u daleki grad i "ukazala se potreba" za popunjenje njena stolca. U dan-dva Martin skupi dokumente i pošalje ih s molbom na nadležno mjesto, a uz preporuku doktora Markovića (koji je svuda imao utjecaj i poznanstvo) i dobije službu u kojoj je odlučio ostati do penzije.

Ubrzo se pokazalo da Martin nije samo puka i pusta činovnička brojka, automat koji dobro poznaje i odmjerava tarifu, ispunjava tiskanice, već da je on i pravo društveno, vitalno biće, a kuglač upravo talentiran. Na kuglani je znao provesti cio nedjeljni dan, ostajao nekad i do pola noći, da doskora postane prvak, kralj te mjesne kuglane.

Na kuglani se osjećao ugodnije nego u svatovima. Brojni gledaoci, blagdanski obučeni, vrsni kuglaši, debeo hlad, pivo, velika gospoda i mali ljudi izjednačeni sportskom strasti i srećom, a nada sve njegovi uspjesi, sve bolji i veći. Svaki je Martinov hitac pratilo pogledom dvadesetak-tridesetak gledalaca s najvećim uzbuđenjem i napetim iščekivanjem; njihove glave, čitav niz glava, kao povezane uzicom spuštao se i dizao kao nad kakvim jaslama; zvonili čunjevi, podrezani Martinovim britkim i preciznim udarcima, padale su oklade, a on, majstor igre, u košulji kratkih rukava, u plavim hlačama sa srebrnim lančićem džepnog sata, trijumfirao. Postao je strah i trepet svim kuglačima osim onih najboljih, što je svjedočilo i njegovo ime napisano kredom na zidu i rogovima krovišta, najviše ispisano: ... toga i toga dana Martin Cimbulaš devet u šub!

Vraćao se kući pun piva i novaca koje bi samo sasuo na stol i otišao ležati, a ujutru ih sređivao i brojio. Ukućani mu se divili. I poznalo se to u kući - uskoro su podigli nov, visok štagalj, popravili podrum i umjesto tarabe sazidali ogradu, oličivši je jarkom crvenom bojom, isprutali bijelim crtama, dok im je velika vrata načinio limar, iskitivši ih svakojakim ukrasima - najljepša vrata u ulici!

Zimi se pak Martin udomaćio u gostionici. Sad bi igrao biljar, sad karte. Bilo je vrlo udobno sjediti u kavani, u toploj prostoriji, uz karte i čašu gemišta kada bi napolju pljuštala ledena kiša ili zasipao snijeg. Prigušena glazba radioaparata, tuckanje biljarskih kugli, prijatan glas ljepuške konobarice, iza rosnih stakala duboka, crna noć. Osim toga Martin je uvelike uveseljavao društvo vicevima i anegdotama. Znao ih je sijaset, kao da ih skuplja ili sam izmišlja. Treba istaknuti da se on nije zadovoljavao, kao neki, time da vic ukratko izbaci, on je bio nenadmašiv u njihovoj obradi i pričanju: vezao ih kao što vezilja veze čipku, zadržavajući se na pojedinostima, pripremajući poantu koju će vješto u određenom trenutku ispustiti kao čarobnjak što iz cilindra izvlači maramice i zečiče. To je njegovo umijeće bilo tako znano, da

su se pojedinci, kad bi prepričavali koji vic ograđivali - ne ide to njima kao Cimbulašu, treba čuti njega, to njemu stoji, on to izvede, ukrasi, izgovori da pukneš od smijeha!

Kad bi u D. došao kakav novajlija, društveno čeljade, Martin je bio taj koji je imao da pokaže čime se građani imaju zabaviti i kako njeguju humor. On bi tada birao najupadljivije, makar i ponešto starijeg datuma. I kad bi tako izvodio, kitio, makar i one koje su njegovi prijatelji već čuli, slušali su pažljivo i uživajući kao da im je to novina i na kraju praskali u smijeh kao i novajlija. Tako je bio to nadaren čovjek!

Bilo je zlobnika koji su tvrdili kako Martin ne može sakriti da je bio slab učenik, jer da loše izgovara neke strane pa i domaće pojmove, dok su obožavatelji njegovih mudrija znali da on to čini namjerno, samo da nasmije društvo. On bi umjesto propeler kazao profil, veranda mu je reverenda, antipatično krstio apatičnim, ovacije avijacijama, popularno poluparnim i dokono svijet se zabavljao. Običavao mijenjati i izvrtati razne tekstove, ubacivati ili izbacivati slogove, mijenjati riječi, i slova u stihovima, kovao uzrečice, jednom riječi postao ličnost, duša mjesta, vrijednost i rijetkost tako da je svaki skup u kome se on našao dobivao na vrijednosti, a samo spominjanje njegovih imena pobuđivalo veselost i osmijeh. On je bio čak organizator pojedinih nepodopština, po uredima i gostionicama... Spomenimo samo ono kad je Martinova "klapa" opila geometra Kačanca do besvijesti, a onda mu obukli svetačko odijelo, položili ga u lijes, upalili oko njega svijeće, fotografirali ga, zatim sve pospremili, u najvećoj tajnosti, odvucli ga kući i položili u krevet, a o Novoj godini mu poslali čestitku - sliku njegove uvažene osobe na posljednjem počivalištu.

Da upotpunimo sliku njegove sklonosti za društveni život, navest ćemo da je on sa svojim intimusima poznavao sve niti iz korespondencije gradića s ostalim svijetom, pa i u to uplitali prste, podmetali u pisma pasuse koji su izazivali intrige i nesporazume, ugovarali rendese tako da su oni koji bi na takav sastanak pridošli samo izbečili oči, dok su Martin i kompanija, iz skrovita prikrajka, promatrali tu "veliku predstavu", gušeći smijeh da ih je sve oblijevao znoj...

(Građani su nanjušili da je Martin taj koji se upliće u njihov intimni život, pa uslijediše tužbe; Martina pozvalo na odgovornost i rečeno mu je da će, dogodi li se još samo jedan slučaj, izletjeti iz službe).

Smatram da je čitatelju jasno kakav je ugled uživao u svom gradiću, što su o njemu mislili mještani (jedni dobro, drugi loše) i kakva je predstava njegova lika stajala u njihovim glavama. Zaboravio sam još spomenuti karakteristike njegove fizionomije: ohol, volumenozan nos, savinui svijetli brčići, što su uvijek, bez obzira na njegovo unutarnje stanje i raspoloženje, vabili smijeh...

Tako smo došli tamo kamo nas vodi obaveza pričanja - u kuću žalosti.

U Markovićevu dvorištu već su stajala mrtvačka kola. U hladu omorika dosađivali su se mrtvari u crnim kapama i odorama. Bosonogi dječaci prislonili križeve uz ogradu i bezbrižno časkali, nestrpljivo očekujući čas kad će dobiti nešto sitniša za svoj posao, pa ravno u neku trgovinu po odavno priželjkivanu igračku. Ostali je svijet prigušeno mrmorio. Osim poneke starice i susjeda, seljačkog svijeta se baš nije vidjelo. Iz dubine kuće, kroz dugačak, akustičan hodnik dopirao je suzdržan plač.

U taj čas uspravi se pred doktorom Martin, pruži mu obje ruke i, načinivši lice nešto žalosnim, izusti podosta patetično i glasno:

- Gospon doktor, ja... ja vam čestitam!

Doktor se prenuo iz tuge i iz neke zamišljenosti, pogledao Martina kao u nekoj nevjerici, kao da s njegova lica želi pročitati - otkud mu sad ovakva izjava, ali ga je Cimbulaš gledao tako ozbiljno, tako prijateljski, blisko i ljudski, da se bez riječi okrenuo i vratio u kuću. Ali zato se moglo čuti kako je tu i tamo među prisutnim vrcnio smijeh. Martin to primijeti i priđe mrtvarima.

- Što se smijete? - upita on sasvim ozbiljan i zabrinut

- Što? Još pitaš... Ej ti!...

- Kao da ti ne znaš...

- Ali, Martine, to je ovdje ipak neumjesno!

- Što? - širio Martin oči sve više.

Sprovod je krenuo.

Ni plač pokojničine rodbine, što je milila iza lijesa, nije mogao otjerati smiješak s nekih lica, sudionika sprovoda. Neki bi počešće izvadili maramicu i skrivali ono što je neumjesno, a mlađi sudski pisar Anušić, ne mogavši više izdržati, zamakne u jedno dvorište.

A Martin je jednako zabrinut: što je to što stalno drži neke ljude u smijehu, kad zna da nije izveo nikakvu šalu ili nešto slično. Nadomak groblja, ne mogavši više izdržati u neizvjesnosti, upita grunтовničara Matasovića, koji je uza nj koračao, pognute glave, tronut kao da je član Markovićeve obitelji.

- Gospon Matasović, molim Vas, recite mi što je tu bilo smiješno, što je na meni da se narod toliko smijulji?

- A, idite s Bogom !

- Ta kažite. Ubio me bog na mjestu ako...

- Ma, znate vi dobro, samo se pravite...

- Ne znam... tako mi Krista, tako mi ovog velikog raspela... Ja sam mislio najbolje.

- Pa, znate valjda što se kaže u ovakvom smrtnom slučaju: moje saučešće, a ne čestitam..!

- A, daaaa, imate pravo! - Martin se uhvati za glavu - moje saučešće, to sam čuo... zaboravio... seljak, seljak sam ja, što ćeš... I ja to uradio baš njemu, mome dobrotvoru...

Na samom ukopu Martin se držao tronutim, no doktoru nije bilo do nečijeg suosjećanja, suznim očima i nijema lica pratio je lijes i svježju rahlu zemlju...

* * *

Nakon toga kiksa tražio je priliku da se ispriča doktoru. Na ulici, u uredu, u knjižari, u lokalu kod piva. U kuću mu se nije usudio doći.

- Gospon doktor, oprostite, ja nisam znao, molim vas lijepo, saslušajte me... bio je to... bila je zabuna. Nehotično, majke mi !

Doktor bi nervozno i ogorčeno mahnuo rukom, a nekad se činilo da bi bio spreman i udariti.

- Bježi, samo bježi od mene ! Poznam te ja dobro, deset godina udišemo isti zrak... Ti da ne znaš? Takav skandal, takva beskrupuloznost, neodgojenost, takva sirova, neukusna šala...

- Molim vas... U onom času nije mi pala na pamet prava riječ, nisam znao. Ona vrućina, brzina, nisam mislio zlo, tako mi Boga, tako mi zdravlja... - vikao je iz podaljega, a doktor je samo odmicao i odmahivao glavom, ne osvrćući se.

Nikoga nije mogao uvjeriti da je imao najbolju, najčišću i najplemenitiju namjeru. Ni svoje najbliže. A on se osjećao jadnim, bespomoćnim, uvjeravajući se kako i humor može biti vražja, prokleta stvar na ovom svijetu ! I još uvijek dugo, dugo kad bi se spominjao taj slučaj, prisutni su udarali u smijeh...

IMBRA GUŠĆAR I JOŠ PONEŠTO...

Imbra je bio dobar čovjek. Možda bolji i od mnogih koji su o njemu tako mislili?! Bio je siromah, moglo bi se reći, ali su ga rijetki sažalijevali. Još rijetki su mu bili zavidni. Za neke je bio "pomalo luckast" ili "niš koristi", za druge ništa posebno, iako je u njihovom susjedstvu živio podosta drugačije od njih. Živio je po svojem, kako bi se reklo, i bilo ga teško s nekim uspoređivati. A i zašto bi?! Svatko ima pravo na vlastiti život, pa tako je to imao i Imbra... I, tek došlo bi čovjeku da se ga zbog svega ipak sjeti, makar sada kad ga više nema! I, nedostaje Imbra... Pred neki dan odnijeli ga na "friedhof", kako bi on često znao na njemačkom reći za groblje. Umro, pa šta, moglo bi se reći, i svi ćemo, ali nije tako. Jer tek sada, kad ga nema, ljudi misle o njemu, jer upravo onakav "poseban" kakav je bio - nedostaje. A počelo je to već i onog dana kad su ga nosili na njegov - f r i e d h o f ! Iza lijesa gmizala je blatnjavom cestom poduga vijugava kolona, zaobilazeći i preskačući lokve mutne vode od obilne jutarnje kiše. Nije bilo glazbe, kako je to običaj, jer tko bi to ipak platio za Imbru! Nije zasigurno nitko ni plakao... Ali ipak, kao da je plakala tišina u kojoj se sve događalo. I bilo je ipak sve nekako tužno-lijepo, da bi čovjek zamalo poželio da nekad tako umre... Ali sada tako je umro samo Imbra! Tiho, baš kako je i živio. I odlazio je u miru koji su svojim "memento mori" tek narušavala nedaleka zvona, a na kraju povorke zasebe cmizdreći, vidljivije, i samo Jura, Imbrin pajdaš, očito nacvrckan od d e l a n c a u ime tuge, m j e r e ć i cestu po širini, podupirajući se o stari bicikl... Žalio je za Imbrom, sluteći možda i svoj skorbi kraj...

* * *

Doselio Imbra sa svojom obitelji poodavno u ovaj kraj iz nedalekog drugog sela, na mali komadić "ničije zemlje" na raskršću cesta, koji je sam osvojio i prisvojio. Sagradio tu skromnu kućicu s uglovima načičkanim istaknutim ciglama, spremnom tako za dogradnju, što se, međutim, nikad nije dogodilo... Ostala čak i neožbukana, i tako ostarila! Blizih susjeda nije bilo i živio je tu sam sa ženom i djecom. Malo vrta iza, ispred g m a n j e - zemlja svačija i ničija. Močvarno zemljište i graba s vodom, koju se preskakivalo kad bi se htjelo do kuće. Malo podalje tekla je rijeka, koja bi sa svakom obilnijom kišom izlazila iz korita i razlijevala se, i Imbrin p o s j e d postajao bi tada otok. I Imbra bi tada živio na otoku, kao neki "robinzon", i bio i sam još više, kao otok sâm! A i bez toga živio je uglavnom usamljenički, nesaživivši se s okolicom, sâ zasebe, a za druge tek toliko koliko bi ga potjerala nužda s njegovog o t o k a. Kao "robinzon" - tek neugledna stasa, pogrbljen, do koljena dugačkih ruku koje su završavale neprirodno velikim šakama. Kosa mu je bila vazda neuredna, a i brijao se rijetko... U ponašanju pak bio je suprotnost - učtiv i prijazan. Trudio se da govori, doduše nekim svojim, ali književnim jezikom. Upotrebljavao bi i strane riječi, njemačke. Tko bi znao njemački, mogao bi ih ipak razumjeti... Bio je nekad i imućan, kažu. Imao je popriličan posjed zemlje, mnogo je putovao. Obilazio je sajmove i trgovao stokom, ali je u svojoj dobroći bio i lakouman. Jednom se tako s torbom punom novaca zaželio malo povesti i taksijem, i to si priuštio. Ali kad je vozač taksija primijetio kako Imbra na stražnjem sjedištu prebraja ogromnu količinu novca, stao je na uzbrdici s isprikom da mu je zakazao motor, i zamolio Imbru da malo pogurne... I taksi je - nestao! Doselivši se na

o t o k radio je kod baruna, koji je nedaleko tu imao posjed s dvorcima. Tlmario mu jahaće konje, pekao šljivovicu, zabavljao djecu. A kad baruna više nije bilo, uzgajao je guske na svojem o t o k u i oko njega. Bilo je tu vode i pogodnost za guske, a podalje i prostrane nekad barunske livade. Naučen nekad da tu pase barunovu stoku nastavio je svojima... U jednom od dvoraca bila je škola. Stanovao tu i direktor, i Imbra bi, kao nekad barunu, znao navratiti... I na šljivovicu, koju je sada, davno poslije, pekao direktor, ali i prodajući guske! Dok mu je tu kćerka polazila u školu, češće, kasnije tek za Božić, Uskrs. Jednu bi gusku poklanjao uz dvije kupljene, a direktora bi oslovljavao sa "gospon baroon" zato što je tu stanovao. Ili, vjerojatnije, ne mogavši se pomiriti s time da baruna više nema... I tako je ponekad čak i dosađivao pričajući povijest o sebi i barunu, sve dok bi ga direktor vratio u sadašnje vrijeme, i uvjerio da on nije barun. Imbra bi pak tada za uzvrat pohvalio školu, pristavši da direktora i oslovljava sa "direktor" zadržavši ipak još ono "gospon" i "oni" - "oni gospon direktor"... I direktor bi morao kupiti guske! I jednu bi dobio kao "geschenk", kako bi rekao Imbra, na dar... Pa, ako je i bila na dar... Imbrino jato se ionako nije smanjivalo! Bilo je tu i drugih gusaka iz sela, a doplivalo bi i rijekom... A sve bi bilo još i jednostavnije kad bi se rijeka razlila i nestala bi obala, pa bi se guske pomiješale, a guske kao guske, tko bi ih razlikovao, čije su nestale... Mogla je i lisica... A Imbra nikad nije ni pomislio da ne prodaje svoje guske, bio je pobožan čovjek! Za njega su sve guske bile jednake, i - njegove. Nije ih nikad broja, a ako su to drugi, onda su nestajale njihove ! I Imbra bi jednako dalje živio. Svakog bi proljeća za koji korak ili barem koračić proširivao svoj "otok". Kad bi popravljao ogradu od pruča oko okućnice, uvijek bi ju pomicao malo prema cesti. Žena mu bila marljiva i brinula o domaćinstvu, koliko je to u svom siromaštvu mogla, a djeca polazila, nakon osnovne, škole u gradu, da bi se kasnije i zapošljavala. Imao je nekoliko kćeri i sve su otišle u život međusobno se pomažući, pomažući i ocu koliko su mogle, ali on ipak ne bi odustajao od svojih navika. Djevojke bi obično ljeti dolazile kući na odmor, a tuda su prolazili kamioni vozeći kamen iz nedalekog kamenoloma, i škripao bi stari drveni most preko rijeke. Često su zastajali pred "otokom" tražeći vode, da bi tu i ostajali do dugo u noć, i u Imbrinoj kući bilo bi tad veselo...

A sutradan opet sve kao i prije. Imbra sa starim ožljicima na duši. Ponekad i skojim kiselim osmijehom na naboranu licu, pa onda opet smrknut i zagonetan, sa svojim guskama, do kojeg slijedećeg praznika kod "barona" u dvorcu na brijegu...

* * *

I nema više Imbre. A odnio je sa sobom, zacijelo, i mnogo više priča kao tajnu, vodoravno na čelu povorke, smiren i posvema ravnodušan, čudesno hladnokrvan i jak u ironiji sudbine, kad mu nitko više ništa nije mogao nauditi. Odnijeli ga muži iz sela, s kojima zapravo niti nije živio, možda ipak sa žaljenjem, neki možda i jednako sretni što će biti još dalje od njih... Imbri svejedno. Odzvonilo mu. Ostao je tek njegov "otok" i njegovi, kao priča s pokojim krikom gusaka uz tihi šum rijeke, kao odlazak...

IZVJEŠTAVANJE S BOJIŠTA SRCA

I

Divno je pisati tebi jer je to najdraže pismo koje upućujem. Neprekidno, boraveći na mjestima gdje si ti do maločas sjedio; dotičući male stvari koje te okružuju i koje su služile tvojim rukama, osjećam mnogostruku radost.

Iako je ova tišina ludost u kojoj te zamišljam: ovakvog ili onakvog, zamišljenog ili punog optimizma, nasmijanog ili prepunog ozbiljnosti (da te poželim umiriti!), dolazim ovdje razbiti svoj nemir; između nekoliko tisuća svjetova u kojima sam, potražiti otisak tvoje ruke na stolu. Dolazim ovdje kad te nema, u sekundama, posvema nevidljivo, dodirnuti trag tvog mirisa, uhvatiti odjek tvog glasa na nijemim zidovima.

Posebna je tvoja soba.

Dopusti mi da u ovom svom najprijateljskijem pismu, posvema jednostavno i nesputano, zabilježim osjećaj jednog trenutka. To je način mojeg govora, to je moj unutrašnji svijet koji ti dopuštam dodirnuti - a sve to je moja sloboda.

II.

Rekla sam ti: zanimljivo je živjeti.

Mislim na one tisuće načina postojanja koje si u stanju izdržati. Ponekad misliš da najviše voliš mir, običnu skladnost svog života, ali upozoravam te: kakva je tek radost u kretanju, u zbivanju, u neizvjesnom očekivanju izvjesnog, u neprestanom preslagivanju dana !

Nikada me nije zanimalo obično kucanje sata, tek toliko, jer me podsjećalo na otkucaje srca.

Uvijek ću hodati svijetom kao vlasnica tisuću lica, ali bez podlosti. Uvijek ću se okrenuti u onom pravcu gdje je malo, ali gdje se krije i gdje treba uveličati. Uvijek ću se uputiti tamo gdje je najteže umrijeti jer je smrt posvema blizu i ti je svojom hrabrošću pokoravaš.

Najviše cijenim hrabrost ! Izadeš na kišu i umjesto kišobrana otvoriš dlan.

Najviše cijenim iskrenost ! Kad otvoriš dlan, a on je čist i bistar (jer svaka laž se lijepi i ostavlja opekotine).

Od svega najviše cijenim magičnu jednostavnost ! Pogledaš u mene i vidiš kako sam ti se otvorila.

III.

Ne bojim se za sebe. Bojim se za one koje volim.

Sve što mi se događa, bilo dobro ili zlo, prihvaćam kao događanje života. Dakle, kao radost.

Bojim se za one koji nemaju taj unutrašnji sistem prihvaćanja života. Znam kakva je težina njihovih briga, tuga, problema (ako govorim o tamnoj strani života).

A sve te težine je doista lako prihvatiti ako znaš što je logika. Logičnost stvari, logičnost događanja jest mehanizam koji pokreće jednostavnost. Najveća logičnost jest ravnopravnost među ljudima. A ta vrsta logičnosti je najnerazvijenija. Razvijena je samo kod inteligentnih ljudi, ali inteligentnih ljudi s humanim predznakom.

Rezultat humane inteligencije jest čovjek, najuzvišenije živo biće na Zemlji.

Sad, priznaj sebi, koliko si ih u životu sreo!

Nemoj misliti da sam isuviše dobra ako razumiješ način mog razmišljanja. To je moj kriterij za odabiranje ljudi, za moje duboko poštovanje. To je onaj ideal koji bih željela dostići - to je onaj Čovjek-Bog.

Ali, čovjek je biti nešto. I teško je biti čovjek.

Svijet je prenaseljen bićima, ali malo je ljudi. Zato cijenim ona bića koja imaju svoje specifičnosti, svoje oblike, svoje načine.

Zato se mogu diviti običnom drskom lopovu, spretnom lažljivcu, simpatičnom avanturisti, zagonetnoj dami: svim onim zgodnim varijacijama nestašluka i neposlušnosti.

I zato duboko osuđujem one poznate lidere koji su bacali čovječanstvo u ropstva, svojom negativnom inteligencijom uništavali svijet; one nepoznate lidere koji su mahali svojim titulama, svojom šačicom vlasti dresirali ljude po nekom svom individualnom zakonu - individualnom ludilu.

Dakle, zašto sad sve to pišem? Valjda, jer ćeš ti to pročitati - izvještavanje s bojišta srca.

IV.

Svi prostori, svi načini, sva vremena u kojima smo mogući ti i ja. Zajedno. U tebi je sve: moj veliki grad, moj sjever i jug, moj pravilni način hodanja - moja radost.

Razumiješ koliko je od tebe do mene, i od mene do tebe, malo. Ničega nema između nas. Praznine nema.

Mi smo jedno - kao dvije školjke u jednoj udubini sna.

V.

Ovo je zapisano u jednoj školjki koja sam ja:

zato što znaš sve što i ja znam i još tisuću puta više od mene zato te volim;

zato što umiješ otkriti i doznati skrivene oblike svjetlosti i obratno, jer umiješ raskrinkati mrak, zato te volim;

zato što imaš sistem misli i način govora najsličniji meni, zato te volim;

zato što imaš sistem osjećaja i prepoznatljivu mi tonove pokreta, dodira, ljubavi, izražaja, zato te volim;

zato što imaš načine pogleda i načine odlaska kako i ja gledam, kako i ja odlazim, zato te volim;

zato što imaš lahor drhtaja jednak mom uzbuđenju, zato te volim;

zato što imaš pronicljivu notu izvođenja i izazivanja događaja, zato te volim;

zato što umiješ biti sam i upravljati stvarima oko sebe, zato te volim;

zato što si sposoban odustati u zalog mudrosti i strpljenja, zato što si spreman izazavati u zalog ispravnosti i logičnosti discipline, zato te volim;

zato što možeš prešutjeti i svladati se, odglumiti i napraviti se lud, zato što si nemoguće inteligentan i onakav kakvog sam vidjela samo u očekivanju;

zato jer si beskonačan i neponovljiv;

zato jer možeš izazvati moj ponos na tebe i moju radost zbog tebe;

zato što mi je najdragocjeniji svaki trenutak s tobom;

zato što si mi najstiji, zato te volim.

SVJEDOK

Jučer sam vidio smušenu ženu upućenu u bolnicu. Nosila je uputnicu u ruci. Prepoznao sam izdaleka taj komadić papira, dok je izgubljeno zurila u njega, stojeći na parkiralištu pred Domom zdravlja. Ruke su joj lagano podrhtavale. Rekao bih da je bila na rubu plača. Srednjih godina, dobrodržea. Što li je pisalo u njoj dijagnozi? Rak na maternici? Bubrežni kamenci? Cista? Gušterača? Želudac? Ma što bilo, nije zaslužila taj strah i sve što je čeka. U njoj još bujaju snovi, žudnje, ljubavne vatre, energija. Šteta za ovu finu kožu, čvrste listove, uspravnu kralježnicu. Što da se radi? Tako je, valjda, pisano. Čujem da danas gotovo i nema zdravih ljudi. Umire se preko noć, u tridesetoj, pedesetoj. Mladiće izvlače iz smrvljenih mašina i izgužvanog lima; jedni skončaju pod kirurškim nožem, druge obara kap, na mjestu, shrvane tugom. Hm, da. Čudnovato. Žena je ušla u crvenu "Hondu" i odvezla se izvan mog vidokruga. Mislio sam na nju još nekoliko sekundi, dok se njen odraz zrcalio u meni, a potom je iščezla, kao obrisana krpom.

Nemojte me, molim vas, osuđivati. Ne prosuđujem i ne pokušavam ništa shvatiti ni izmijeniti. Ako želite odrediti moj položaj, zovite me Svjedokom. Meni je zaista svejedno. Biti hladnokrvan, bistar, izdvojen, neupleten u događaje: to sam oduvijek želio, takvim sam se izgradio. Što klizne kroza me, približežim, ali ne pohranjujem i ne pamtim. Slažem se s onim koji je rekao da sva patnja proizlazi iz važnosti koju ljudi pridaju događajima i stvarima. Vidio sam u svom vijeku lijep broj takvih stradalnika na pravdi Boga! Sami su, rekao bih, prizvali svoju propast, a Nevidljivi im je samo malo pomagao. I Njega opazim tu i tamo, ne u liku, već po stanovitim znakovima: on obilježi svoje kandidate, i ja ih raspoznajem, po načinu kako miču usnama, smrkutoj bori među obrvama, pogledu što svrdla kroz tuđa čela, pokušavajući uhvatiti tuđu misao, gadljivim pokretima kojima dodiruju predmete ili si krče put kroz gomilu. Oni se užasavaju dodira sa svojim bližnjima, jer nemaju bližnjih ni bliskih. Trpe zbog svakodnevnog batrganja u službeničkoj satnici, trunu u uredima, gdje su poput bespomoćnih muha obuhvaćeni ljepljivom mrežom tuđih vibracija i pokreta. Groze se glodanja kostiju za javnom trpezom, halabuke glasnogovornika, oholosti moćnika, skliskosti udvorica, kukavičluka slabih. Dobro je rekao onaj, to su otoci, ne stvorenja. Jer takvi hoće samoću, mozganje u tišini, spuštene vjeđe: osluškuju gibanje mračne vode u svojoj dubini, prolaze kroz dvorane sa ogledalima; sav užas svijeta, mržnja, nasilje, gadost i kal, prolaze kroz njihove uznemirene živce, i pretaču se u žučljivost i gorčinu. Zbog čega ne u samilost, čovjekoljublje, praštanje? Rekao sam: oni su Njegovi, bratstvo prokletih. Ni jedan od njih ne vjeruje u spasenje. Utrnuli su svijeću i prebirali po darovima tame. Uživali, hulili, opijali se slobodom - sve je, vele, dozvoljeno u svijetu bez Boga. Većina će ih, pouzdano, skončati od svoje ruke: od otrova, noža, konopa, zrna olova. Siroti zaludnici! Što li je za to vrijeme radio njihov anđeo?

Možda anđela ni nema. Kad sam usamljen, raspredam takve uzaludne, nihilističke misli. Nihil je krasna riječ, a ja sam mrozovoljan od jutra. Čitavu noć salijetala me noćna leptirica, pepeljasta, s narančastim kolutovima i crnim okom na krilima. Prava rugoba. Ni trunke mira o nje. Jutros još nitko nije prošao, jutra su ovdje vlažna i neugodna. Biti zakovan na takvom mjestu!

Pravi užas. Evo, umirovljena profesorica klasičnih jezika prelazi cestu, odupirući se o štap. Slomila je nogu prošle zime. Ona se kreće s mukom, u krupnim zelenim očima vidi se da joj kretanje pričinja bol. Imam blagosti za nju; gotovo bih rekao da mi nešto znači. Ponekad razmijenimo kakvu misao o sunčanom danu ili sobnom zelenilu: ja volim begonije i vodeniku, ona japansku ljubičicu. Sentimentalna duša. A sunce volimo oboje. Ja tada živnem, zablistam, a njoj je lakše: reuma prestane rovatiti po kostima, napravi se propuh u kući, vonj plijesni lagano hlapi iz podnica, posteljine i knjiga. Zaboravlja se uvredljivo mala mirovina, skupo grijanje, tuga i surovost opstanka. Misli se možda na Lovran na šetnje lungo mare, kapuciner pod sunobranom, na "Zameo ih vjetar" i bijelo jedro u udaljenoj točki na nebosklonu. Čitav se dan može provesti čitajući Vergilija ili Heinea, s jogurtom i francuskim kruhom u pauzi za ručak. Zaboravljaš na nepravdu: tri pišem, jedan zaboravljam. Odgojili smo trideset i pet generacija. Divno. Neki su danas pukovnici, bankari, inženjeri. Njihove tajnice imaju veću plaću od moje penzije. Ništa zato. Onaj mali sa govornom manom postao je najavljiivač na radiju. Da, lumen iz Ružine ulice, moj najbolji latinac je umobolan. Strelja me očima kad se mimoilazimo na ulici. Propao čovjek. A ponavljač iz Vrtne ulice, zgodno, uzdigao se do gazde, ima vodenicu. Donio mi je jednom kukuruzno brašno za žgance, još toplo, u lanenoj vrećici. Ima još dobrih ljudi, zar ne mislite? Oprostite, ne mislim. Samo motrim i slušam. Je, eto. Servus, gospođo!

Onaj suhovnjavi mladić, odlučna koraka, moj je znanac. Profil mu je kao u mlada sokola. Iznenadio sam se: na njemu je uniforma policajca, golubinje boje. Na glavi bereta. Opasač. Palica, pištolj. Gospode Bože! Ja ga pamtim kao studenta koji prodaje knjige na štandu pokraj trafike. Ovoga proljeća bio je dugokos, nemirne čuperke zabacivao je rukom iznad čela: smetali su mu dok bi čitao. A čitao je uvijek. Trgnuo bi se tek malo ili užurbano kad bi naišla kakva zgodna gimnazijalka u kratkoj suknji i mrežastim čarapama. Za nju bi izvlačio knjige iz kartonskih kutija, uslužno pokazivao ilustracije, kvalitetu papira, opremu. Zapisivao adresu u mali crni notes. Te male namiguše ništa ne kupuju, razumije se, ali ga vole zbunjivati: traže pornografske knjige, nepostojeće naslove. Nabavit će, sve će im pronaći, posuditi, stvoriti niotkuda. Obećavao je, sa smiješkom vilenjaka, što je zatekao djevojčicu izgubljenu u gustoj paprati u srpanjsko podne. A u sebi, valjda, požurivao je pisce da napišu te knjige! Ne sramotite me pred ovim guščicama, ne kvarite mi promet i ljubavne šanse! Makar, svima je jasno da se danas živi od kuharica i leksikona, knjiga o ljekovitom bilju, memoara, loše prevedenih istočnjačkih mudrolija: o yogi, putovanju kroz astral, meditaciji. Sinko, i to je bolje od palice za pojasom! Što se dogodilo? Što te natjeralo da napustiš čipkasti hlad pod kestenom i knjige? Ne čitam novine, iako ponekad kliznem preko naslova. Crnina smjesta prokuklja i zatamni mi pogled. Ako je vjerovati onome što tamo piše, vani je opet rizično živjeti. Kraj tisućljeća, doba Moloha. Padaju ruse glave za Ideju i Obmanu. Plima krvi se diže, čujem šumor u snu. Ne znaš ti ništa o tome, sokoliću. A ja sam mudar i star. Svjedočim naknadno. Ti sanjaš svoj san o junaštvu i slavi, a ja znam ponešto o ilovači i lopati. Tko će naslijediti tvoj crni notes s adresama i telefonskim brojevima? Vilenjačke su misli otišle sa čupercima. Ove, moje, još se nisu uselile pod kosu očišanu na četku; i bolje, smrt se uči, izabrao si zanat: Ego te absolvo... Ali pomoći ti više ne može nitko.

Jedna se grupa djece, u pratnji učiteljice, zaputila u park. A joj meni i jao! Sada će opet započeti priča o muškim i ženskim stablima; i kako vjetar raznosi sjemenke; i kako pčela nosi pelud u košnicu a krtica ruje pod zemljom i trava se ne smije gaziti jer zelenilo liječi vid. Još uvijek pune glavu sirotim punoglavcima tom jalovinom od nauke. Volio bih da naiđe slikar iz susjednog zaselka, onako bos, u biciklističkim hlačama, kose upletene u perčin, s dva sokola okovana u lance, s kukuljicama na očima: svaki u jednoj ruci, a između njih njegov atletski trokut! Ala bi zinula djeca, a učiteljici bi, štono kažu, ispala riječ iz usta i srce sišlo u pete! "Djeco, ovo je primjer da čovjek može živjeti kao zrno ispalo iz žrvnja, posađeno na njivu koje je samo izabralo. Od bistra uma i poznavanje prirode, uglavnom. Upoznajte, dakle, gospodina Indijan-

ca!" K vragu, te cure nemaju petlje, a on ne nailazi. Dosadno im je, spustio sam kapke i pogled usmjerio unutra, prema sobi.

Moji podstanari još nisu stigli. Barem mogu razgledati u miru što su učinili od ovog, nekada ugodnog prostora. Ona je loša, a on još gori. Oboje su poput zagorjelih posuda. Dovukli su svoj krš u stan: oružje, odjeću, knjige, kristalne čaše iz kojih nikad ne piju, linoreze i grafike, rasklimano pokućstvo, muzičku liniju, deke, uspomene s putovanja. Ne puše, hvala Bogu, ali razgovaraju poput urođenika: mrmljanjem, grimasama, jednosložnim riječima. Hm, aha, da, ne, hoću, neću. Ponekad, arogantno:

- Nemoj me gnjaviti, dosta mi je života, nisam ja tvoja sluškinja, ne zanima me, ne znam što radim ovdje, nema ništa za ručak, radila sam do četiri, plati račune, isljučit će nam struju, ne mogu više ovako, idem u Australiju!

- Ma nemoj, možda k svojim subotarima? - odvrća on, zajedljivo. - Vrag odnio tebe i tu zaludenu bagru! Prokleti eskapisti!

Nagledao sam se lupanja vratima, naglih odlazaka, njezinog očaja i njegove bestidne ravnodušnosti. Ona ponekad moli, on spava, zuri u televizor, jede neoprano voće. Na zamrzivaču za meso danima im svijetli crvena lampica: ne vide, ne obraćaju pažnju. Lampica opominje: u ovoj se kući boluje, morbus banalis, istanjio se život i njegov smisao do mučnine, do jutarnjih povraćanja. Kad ne bih bio to što jesam, možda bih im mogao svratiti pažnju, reći...

Čuo sam kako se otvaraju vrata. Ona je, kladim se, petlja oko ključa. Sinoć je sasvim zaboravila na mene, sad će se, možda, dogoditi... Ukočio sam se. Struja propuha povukla me, osjetio sam udarac, prasak, i sve su se slike rasule u komadiće, holograme, kristaliće. Potpuno obnevidio, čuo sam njezin nervozan, zagrcnut glas:

- Sad još i prozor... Samo mi je to trebalo u životu.

